

Економічна теорія

УДК 338.46:378.14

Сотула Оксана Віталіївна

*кандидат економічних наук, доцент кафедри
економіки та міжнародних економічних відносин*

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Сотула Оксана Витальевна

*кандидат экономических наук, доцент кафедры
экономики и международных экономических отношений*

Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого

Sotula Oksana

*PhD in Economics, Associate Professor of the
Department of Economics and International Economic Relations
The Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University*

МІСЦЕ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОВАДЖЕННІ ОСВІТИ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ

МЕСТО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ОБЕСПЕЧЕНИИ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

ROLE OF HIGHER EDUCATION IN PROMOTING LIFELONG LEARNING

***Анотація.** Метою статті є обґрунтування більш активної ролі системи вищої освіти у забезпеченні навчання протягом життя в інклюзивній економіці. Аналізуючи концептуальні документи і політичні рекомендації у сфері освіти протягом життя, узагальнюючи наукові праці інших учених, було обґрунтовано, що інклюзивна економіка побудована з урахуванням творчих особливостей кожного працівника. В*

міру переростання постіндустріальної економіки в креативну, реалізація інклюзивності стає головним чинником.

У результаті дослідження було доведено, що можливості навчання повинні бути доступні всім громадянам на постійній основі. Навчання впродовж життя передбачає як надання «другого шансу» для поновлення базових навичок, так і можливості навчання на більш високих рівнях. З соціально-економічної точки зору навчання впродовж життя служить функції удосконалення некваліфікованої праці для отримання більших знань як для себе, так і для суспільства в цілому. В значній мірі це передбачає освіту до рівня бакалавра. З точки зору вищої освіти, навчання протягом усього життя передбачає не тільки підвищення рівня, а й розширення знань.

Протягом останніх років навчання впродовж життя стало більш помітним в порядку денному вищої освіти у світі. Відкрите і гнучке навчання, безперервна освіта повинні опинитися у центрі уваги і вітчизняної вищої школи. У секторі вітчизняної вищої освіти продовжує домінувати формальне навчання. Але багатьох студентів, які навчаються протягом життя, цікавить власне навчання, а не формальності. Тому університетам варто пропонувати більше неформальних програм, орієнтованих на конкретні запити компаній, організацій чи місцевих органів влади, які повністю фінансувалися б ними.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є опрацювання окремих компонентів стратегій та бізнес-моделей для навчання протягом життя, які повинні бути адаптовані до місцевої ситуації з урахуванням фінансових варіантів і вимог місцевого ринку праці.

Ключові слова: *інклюзивна економіка, вища освіта, навчання протягом життя.*

Аннотация. Цель статьи - обосновать более активную роль системы высшего образования в реализации обучения в течение жизни в инклюзивной экономике. Анализируя концептуальные документы и политические рекомендации в сфере образования в течение жизни, обобщая научные труды других ученых, было обосновано, что инклюзивная экономика построена с учетом творческих особенностей каждого работника. По мере перерастания постиндустриальной экономики в креативную, реализация инклюзивности становится главным ее фактором.

В результате исследования было доказано, что возможности обучения должны быть доступны всем гражданам на постоянной основе. Обучение в течение жизни предполагает как предоставление «второго шанса» для обновления базовых навыков, так и возможности обучения на более высоких уровнях. С социально-экономической точки зрения обучение в течение жизни помогает усовершенствовать неквалифицированный труд для получения больших знаний, как для себя, так и для общества в целом. В значительной степени это предполагает образование до уровня бакалавра. С точки зрения высшего образования, обучение в течение всей жизни предполагает не только повышение уровня, но и расширение знаний.

В течение последних лет обучение в течение жизни стало более заметным в повестке дня высшего образования в мире. Открытое и гибкое обучение, непрерывное образование должны оказаться в центре внимания и отечественной высшей школы. В секторе отечественного образования продолжает доминировать формальное обучение. Но многих студентов, обучающихся в течение жизни, интересует собственно обучение, а не формальности. Поэтому университетам следует предлагать больше неформальных программ, ориентированных на

конкретные запросы компаний, организаций или местных органов власти, которые полностью финансировались бы ими.

Перспективами дальнейших исследований в данном направлении является разработка отдельных компонентов стратегий и бизнес-моделей для обучения на протяжении жизни, которые должны быть адаптированы к местной ситуации с учетом финансовых вариантов и требований местного рынка труда.

Ключевые слова: инклюзивная экономика, высшее образование, обучение в течение жизни.

Summary. *The purpose of the article is to justify the more active role of the higher education system for the realization of lifelong learning. Analyzing the documents and policy recommendations in the field of lifelong learning, summarizing the scientific works of other scientists, we came to the conclusion that an inclusive economy is built taking into account the creative characteristics of each employee. The post-industrial economy grows into a creative economy. The implementation of inclusiveness becomes its main factor.*

As a result of the study, it was proved that training opportunities should be available to all citizens on a regular basis. Lifelong learning involves providing a "second chance" for updating basic skills and the opportunities for learning at higher levels. From a socioeconomic point of view, lifelong learning helps to improve unskilled labor. Workers get more knowledge, both for themselves and for society as a whole. This involves education to a bachelor's level. From the point of view of higher education, lifelong learning involves the extension of knowledge.

Over the past years, lifelong learning has become more prominent on the agenda of higher education in the world. Open and flexible education, continuous education should be at the center of attention and the national higher school. In the sector of domestic education, formal education continues

to dominate. But many students who study during their lifetime are interested in learning, not formalities. Therefore, universities should offer more informal programs focused on the specific requests of companies, organizations or local authorities that are fully funded by them.

Prospects for further research in this area are the development of individual components of strategies and business models for lifelong learning. They should be adapted to the local situation, taking into account the financial options and requirements of the local labor market.

Key words: *inclusive economy, higher education, lifelong learning.*

Постановка проблеми. У постіндустріальному суспільстві все більшого значення набувають освітні практики. Сучасна економіка - це інноваційна економіка, яка ґрунтується на інтелекті та знаннях, зміни в яких відбуваються настільки швидко, що робоча сила вимагає перманентного удосконалення. Фірми більше не можуть покладатися виключно на нових випускників в якості основного джерела нових навичок і знань. Роль освіти зростає разом з усвідомлення людством необхідності навчання для всіх і протягом всього життя. Ця важлива особливість освіти отримала вираз в принципі безперервної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні документи і політичні рекомендації у сфері освіти протягом життя та вищої освіти зокрема активно розробляють міжнародні та європейські організації, насамперед ООН та ЮНЕСКО. Вперше концепція безперервної освіти була обґрунтована П. Ленграндом [1]. Вивченню передумов виникнення та розвитку терміну безперервної освіти приділяли увагу В. В. Колос [2], А. І. Кравченко [3], В. Н. Скворцова [4], О. Тоффлер [5]. З економічної точки зору важливість і необхідність розвитку безперервної освіти обґрунтовується за допомогою взаємоконвертованості економічного, соціального і культурного капіталів (П. Бурдьє [6]).

Найчастіше питання освіти протягом життя розглядаються як джерело поповнення необхідних знань та форма адаптації до сучасних інтеграційних процесів, як умови формування більш усвідомленої особистості, яка відкриває нові можливості для самореалізації в будь-якому віці, як проблеми організації навчання дорослих та основні підходи до вирішення цих проблем.

Завдання забезпечення доступності освіти протягом життя є таким, що гарантує захист національних інтересів в сфері вищої освіти та розвиток цієї сфери відповідно до пріоритетів соціально-економічного розвитку країни.

Все це спонукає нас звернутися до більш докладного аналізу ролі закладів вищої освіти у провадженні освіти протягом життя.

Метою статті є обґрунтування більш активної ролі системи вищої освіти у забезпеченні навчання протягом життя в інклюзивній економіці.

Викладення основного матеріалу. Особистість - це конкретна жива людина, що володіє свідомістю і самосвідомістю. У кожного з нас є сукупність соціально значущих психічних властивостей, відносин і дій, що склалися в процесі нашого розвитку і визначають нашу поведінку (персональні особливості) [7].

Враховання всіх цих персональних особливостей - при збереженні рівного ставлення до працівників, незважаючи на різноманітність їх нахилів, здібностей, пристрастей, хвороб, сильні і слабкі компетенції, неякісну освіту і якісну підготовку, - і є інклюзивна організація економіки. Можна навіть сказати, що інклюзивність це - «персоніфікована економіка», тобто економіка, побудована з урахуванням творчих особливостей кожного працівника. В міру переростання постіндустріальної економіки в креативну, реалізація інклюзивності стає головним чинником економічного зростання [8].

Кінцевою метою національних економік стає широкомасштабний і стійкий прогрес в рівні життя, концепція, яка включає в себе всі види доходів, а також економічні можливості, безпеку і якість життя. Інклюзивне зростання можна розглядати як стратегію, спрямовану на підвищення ефективності діяльності економіки, що трансформується в розширення економічних можливостей і процвітання [9].

Можливості навчання повинні бути доступні всім громадянам на постійній основі. На практиці це має означати, що кожен громадянин має індивідуальний шлях навчання, що відповідає його потребам та інтересам на всіх етапах життя. Навчання впродовж життя передбачає як надання «другого шансу» для поновлення базових навичок, так і можливості навчання на більш високих рівнях. В першу чергу, мова йде про відкладений доступ до вищої освіти - використання тих переваг, які з'являються чи мають з'являтися у людини на певному етапі розвитку її людського потенціалу, при досягненні того чи іншого освітнього рівня. Серед двох основних елементів освіти дорослих наздоганяючої та додаткової найбільш затребуваною у суспільстві знань є, звичайно, додаткова освіта [13].

Необхідність утриматися на ринку праці якомога довше вимагає можливості набувати і розвивати нові навички протягом усього життя. В цьому процесі свою нішу, безсумнівно, повинні зайняти заклади вищої освіти. Крім відповідних професійних навичок, роботодавці все частіше вимагають уміння працювати в команді, творчо мислити і вирішувати проблеми. Це поєднання навичок також важливо для людей, які думають про початок власного бізнесу. Однак формуванню таких навичок занадто мало уваги приділяється в навчальних програмах, і їх важко оцінити формально. Міждисциплінарні професіонали - люди, здатні поєднувати роботу в різних областях. Вони найвище оцінюються роботодавцями і їх катастрофічно не вистачає на ринку праці.

У стратегії «Європа 2020» зазначено, що близько 80 мільйонів робочої сили володіє низькими або базовими навичками, до 2020 року 16 мільйонів робочих місць потребуватимуть високої кваліфікації, а попит на некваліфіковану працю скоротиться на 12 мільйонів робочих місць [10, с.16]. Вже до 2025 року майже половина всіх вакансій в ЄС вимагатиме більш високої кваліфікації ніж зазвичай присуджується академічними і професійними програмами на вищому рівні. Навички, набуті в рамках цих програм, як правило, вважаються драйверами продуктивності та інновацій. У таких випускників більше шансів на роботу і вищий заробіток, ніж у людей з просто високою кваліфікацією [11].

Навчання протягом життя може здійснюватися в самих різних середовищах, як всередині, так і за межами формальної освіти і навчальних систем. Таке навчання має на увазі інвестиції в людей і знання; сприяє придбанню базових навичок, включаючи цифрову грамотність і розширення можливостей для новаторських, більш гнучких форм навчання. Мета його полягає в тому, щоб надати людям будь-якого віку рівний і відкритий доступ до високоякісних можливостей навчання та безлічі навчальних навичок [12].

Поряд із соціальною функцією, освіта дорослих має виражений економічний потенціал. Суть його полягає в тому, що доступність освіти забезпечує підготовку та перепідготовку працездатного населення у певний момент часу і у необхідному обсязі [13].

З соціально-економічної точки зору навчання впродовж життя служить функції удосконалення некваліфікованої праці для отримання більших знань як для себе, так і для суспільства в цілому. В значній мірі це передбачає освіту до рівня бакалавра. З точки зору вищої освіти, навчання протягом усього життя передбачає не тільки підвищення рівня, а й розширення знань.

Ще у 2001 році у Комюніке зустрічі європейських міністрів, які відповідають за вищу освіту, було зазначено, що навчання впродовж життя є важливим елементом Європейського простору вищої освіти. Основним цільовим показником ЄС є зменшення кількості тих, хто не закінчує навчання до 10% при збільшенні частки населення у віці 30-34 років, яке отримало вищу освіту, щонайменше, до 40% в 2020 році [14].

Станом на 2010 рік в Україні частка загального населення з вищою освітою складала близько 25%, а найбільшою категорією суспільства залишалися люди з повною середньою освітою - орієнтовно 39% [15].

У звіті «Європа 2020» Європейська стратегія розумного, стійкого та інклюзивного зростання» зазначено, що «навчання впродовж життя приносить користь в основному більш освіченим працівникам» [10, с. 16]. Тому найбільш оптимальним є варіант поєднання додаткового навчання некваліфікованої робочої сили і розширення доступу до вищої освіти кваліфікованим працівникам.

Стратегічні рамки європейського співробітництва в галузі освіти і професійної підготовки, прийняті в травні 2009 року, встановлюють ряд критеріїв, які повинні бути досягнуті до 2020 року, в тому числі участь дорослих у навчанні. Не менше 15% дорослих у віці від 25 до 64 років повинні брати участь в навчанні протягом усього життя [12].

Стан розвитку освіти протягом життя постійно перебуває в центрі уваги різноманітних європейських інститутів. Зокрема, регулярно проводяться відповідні статистичні дослідження. У 2017 році частка дорослих у віці від 25 до 64 років, які брали участь в навчанні в ЄС-28 становила 10,9%; що на 1,7 процентних пункти вище відповідної частки за 2012 рік (див. табл. 1). Найбільша чисельність такого населення знаходиться у Данії, Швеції та Фінляндії. Велика частка «дорослих учнів» у Ісландії 23,6%, та найбільше у Швейцарії - 31,2%. Нідерланди, Франція, Люксембург, Австрія та Естонія у 2017 році вже перевищили 15% бар'єр,

практично наблизилася до нього Велика Британія. Навпаки, у Румунії, Болгарії, Словаччині, Хорватії, Польщі та Греції рівень навчання дорослих становить 4,5% або менше.

Таблиця 1

Участь дорослих у навчанні, % населення у віці від 25 до 64 років *

№ з/п	Країна	2002 р.	2007 р.	2012 р.	2017 р.
	ЄС-28	7,1	9,4	9,2	10,9
1	Бельгія	6,0	7,4	6,9	8,5
2	Болгарія	1,2	1,6	1,7	2,3
3	Чехія	5,6	6,0	11,1	9,8
4	Данія	18,0	29,1	31,6	26,8
5	Німеччина	5,8	7,8	7,9	8,4
6	Естонія	5,3	7,0	12,8	17,2
7	Ірландія	5,5	7,8	7,4	8,9
8	Греція	1,1	2,4	3,3	4,5
9	Іспанія	4,5	10,8	11,2	9,9
10	Франція	2,7	6,1	5,7	18,7
11	Хорватія	1,9	2,9	3,3	2,3
12	Італія	4,7	6,2	6,6	7,9
13	Кіпр	3,7	8,7	7,7	6,9
14	Латвія	7,3	7,2	7,2	7,5
15	Литва	3,0	5,5	5,4	5,9
16	Люксембург	7,7	7,2	14,2	17,2
17	Угорщина	2,9	3,9	2,9	6,2
18	Мальта	4,4	5,9	7,1	10,1
19	Нідерланди	15,8	17,0	16,9	19,1
20	Австрія	7,5	12,9	14,2	15,8
21	Польща	4,2	5,1	4,5	4,0
22	Португалія	2,8	4,4	10,5	9,8
23	Румунія	1,0	1,5	1,4	1,1
24	Словенія	8,4	15,1	13,8	12,0
25	Словаччина	8,5	4,1	3,2	3,4
26	Фінляндія	17,3	23,4	24,5	27,4
27	Швеція	18,4	19,0	27,0	30,4
28	Велика Британія	21,3	20,5	16,3	14,3
29	Ісландія	24,0	27,0	26,4	23,6
30	Норвегія	13,3	18,4	18,6	19,9
31	Швейцарія	35,8	26,8	28,9	31,2
32	Чорногорія	н/д	н/д	2,4	2,8
33	Македонія	н/д	3,0	3,6	2,3
34	Туреччина	н/д	1,8	3,4	5,8

Джерело: складено автором за [12]

Частка населення, що брала участь в навчанні дорослих, була вищою серед жінок (11,8% в 2017 році) в ЄС-28, ніж серед чоловіків (10,0%) за винятком Хорватії, Німеччини, Греції, Румунії та Словаччини. У 2011 році чисельність молодих людей (віком 25-34 років) в ЄС-28, які приймали участь у навчанні, була майже в двічі більша, ніж літніх працівників (у віці 55-64 роки). Найвищою участь в освіті та навчанні серед літніх працівників була в Румунії та Греції. Ймовірність участі в освіті та навчанні пов'язана з рівнем освітніх досягнень: частка людей з вищою освітою, які продовжують навчання складає 61,3%, тоді як тих, хто має середню освіту 21,8%. Найчастіше перешкодами на шляху до участі в освіті, згідно з опитуванням про обстеження дорослих у 2011 році, називали: відсутність необхідності в навчанні (50,0% в ЄС-27); брак часу через сімейні обов'язки (20,9%); неможливість поєднати навчання з графіком роботи (18,0%). Найбільшу кількість освітніх послуг 32,0% в ЄС-27 у 2011 році оплатили роботодавці [12].

Люди живуть довше, хочуть міняти професії і кар'єрні траєкторії, активно працювати в літньому віці. Актуалізація професійних компетенцій фахівця повинна йти постійно. Система професійної підготовки та перепідготовки дорослих дуже важлива. На жаль, в цій частині ми поки не можемо дати адекватну відповідь на потреби і виклики сучасної економіки.

Серед загальноосвітніх тенденцій розвитку суспільства, що обумовлюють поширення в розвинених країнах концепції «освіта протягом життя», для України особливо актуальними є такі:

- Зростання ролі людського капіталу у прирості національного багатства. Людський капітал у національному багатстві складає 64 %, природний капітал – 20 %, а фізичний лише 16 %.

- Несприятливі демографічні тенденції. Зниження народжуваності та старіння населення в викликає потребу у створенні умов для навчання людей зрілого і старшого віку.

- Прискорення темпів оновлення професійних знань. Нині щорічно обновляється близько 5 % теоретичних і 20 % професійних знань.

- Утвердження в європейському освітньому просторі концепції «освіти протягом життя» [16].

Забезпечення доступності та неперервності освіти впродовж життя визначено стратегічним напрямом розвитку освіти у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. Закон «Про освіту» зазначає, що в Україні кожен має право здобувати якісну та доступну освіту впродовж усього життя. Нарешті, у Законі України «Про вищу освіту» зазначено, що одним із принципів, на яких ґрунтується державна політика у сфері вищої освіти є сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя. Проте системного характеру така освіта в Україні все ще не має.

Протягом останніх років навчання впродовж життя стало більш помітним в порядку денному вищої освіти у світі. Відкрите і гнучке навчання, безперервна освіта повинні опинитися у центрі уваги і вітчизняної вищої школи, варто, нарешті, зосередитися на розробці стратегій та бізнес-моделей для навчання протягом усього життя.

У секторі вітчизняної вищої освіти продовжує домінувати формальне навчання. Але багатьох студентів, які навчаються протягом життя, цікавить власне навчання, а не формальності. Тому університетам варто пропонувати більше неформальних програм, орієнтованих на конкретні запити компаній, організацій чи місцевих органів влади, які повністю фінансувалися б ними.

Багато університетів світу вже надають доступ до своїх навчальних матеріалів або невеликих відкритих курсів, підготовлених для самостійного вивчення, в рамках руху відкритих освітніх ресурсів. Такий рух можна розглядати як частину більш широкого прагнення до демократизації вищої освіти, що, в свою чергу, можна розглядати як частину руху по встановленню вищої освіти і безперервного навчання як права людини. Право людини на безперервне навчання фокусується не на соціально-економічних і особистих вигодах, які дає освіта, а на ефекті, який освіта спричиняє для інших [17].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Основною рушійною силою у створенні соціально орієнтованого підходу служить інклюзивна економіка. Її мета - забезпечити рівний для людей доступ до економічної незалежності і безперешкодної взаємодії між соціальними групами.

Все життя людини пов'язане з періодичним накопиченням і оновленням наявних знань, навичок, підходів в тій мірі, в якій цього вимагають постійно мінливі умови сучасного життя, а також висока мета самореалізації людини. Безперервна освіта включає в себе всі існуючі - формальні, неформальні, інформальні практики. Система освіти протягом життя має сьогодні в нашій країні колосальний потенціал для накопичення і оновлення людського капіталу, проте успішне використання його вимагає вираженої мотивації до набуття знань, а також навичок використання різних форм додаткової освіти дорослих.

Актуальною для забезпечення економічної безпеки системи вищої освіти в Україні є розробка стратегій та бізнес-моделей для навчання протягом усього життя, які повинні бути адаптовані до місцевої ситуації з урахуванням фінансових варіантів і вимог місцевого ринку праці.

Література

1. Lengrand P. An Introduction to Lifelong Education / P. Lengrand. – Paris, UNESCO, 1975. – p. 157.
2. Кудрявцева С.П. Міжнародна інформація. Навчальний посібник / С. П. Кудрявцева, В. В. Колос – К.: Видавничий Дім «Слово». – 2005. – 400 с.
3. Кравченко А. И. Непрерывное образование: гибкость и рост / А. И. Кравченко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://sdo.elitarium.ru/nepreryvnoe_obrazovanie
4. Скворцов В. Н. Формирование высококвалифицированного специалиста – одна из важнейших задач и функций непрерывного образования / В. Н. Скворцов // Образование через всю жизнь: Непрерывное образование в интересах устойчивого развития: материалы 11-й междунар. конф.: в 2 ч. / сост. Н. А. Лобанов; под науч. ред. Н. А. Лобанова и В. Н. Скворцова; ЛГУ им. А. С. Пушкина, НИИ соц.-экон. и пед. пробл. непрерыв. образования. – Вып. 11. – СПб.: ЛГУ им. А. С. Пушкина, 2013. – Ч. I. – 324 с.
5. Toffler O. the Future of labor in the West / O. Toffler. – М. : Progress, 1986. – 642 p.
6. Бурдьё П. Социология социального пространства [Текст] / Пьер Бурдьё, перевод с фр.; отв. ред. перевода Н. А. Шматко. – М.: Ин-т экспериментальной социологии, Спб.: Алетейя, 2007. – 288 с. – (Серия «Gallicinium»).
7. Глоссарий. Психологический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.psychologies.ru/glossary/11/lichnost/>
8. Мамедов О. Экономика инклюзивной цивилизации / О. Мамедов // Terra Economicus. – 2017. – Том 15. - № 3. – С. 6-18.

9. Inclusive Growth and Development Report 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/the-inclusive-development-index-2018/executive-summary/>
10. Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
11. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions a new skills agenda for Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016DC0381>
12. Adult learning statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Adult_learning_statistics
13. Неперерывное образование – стимул человеческого развития и фактор социально-экономических неравенств / Под общей редакцией д.соц.н., к.э.н. Ю. В. Латова. М.: ЦСПиМ, 2014. – 433 с.
14. Proposal for a Council Decision on guidelines for the employment policies of the Member States - Part II of the Europe 2020 Integrated Guidelines {SEC(2010) 488 final} [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52010PC0193>
15. Мулявка В. Чотири міфи про українську вищу освіту / В. Мулявка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://commons.com.ua/en/chotiri-mifi-pro-ukrayinsku-vishu-osvitu/>
16. Освіта протягом життя як чинник людського розвитку. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1865/>

17. Open Education: International Perspectives in Higher Education [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.openbookpublishers.com/product/531>

References

1. Lengrand P. An Introduction to Lifelong Education/P.Lengrand. –Paris, UNESCO, 1975. – p. 157.
2. Kudrjavceva S.P. Mizhnarodna informacija. Navchalnyj posibnyk / S. P. Kudrjavceva, V. V. Kolos – K.: Vydavnychyj Dim «Slovo». – 2005. – 400 s.
3. Kravchenko A. I. Nepreryvnoe obrazovanie: gibkost i rost./ A. I. Kravchenko [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://sdo.elitarium.ru/nepreryvnoe_obrazovanie
4. Skvortsov V. N. Formirovanie vysokokvalifitsirovannogo spetsialista - odna iz vazhneyshikh zadach i funktsiy nepreryvnogo obrazovaniya / V. N. Skvortsov // Obrazovanie cherez vsyu zhizn: Nepreryvnoe obrazovanie v interesakh ustoychivogo razvitiya: materialy 11-y mezhdunar. konf.: v 2 ch. / sost. N. A. Lobanov; pod nauch. red. N. A. Lobanova i V. N. Skvortsova; LGU im. A. S. Pushkina, NII sots.-ekon. i ped. probl. nepreryv. obrazovaniya. – Vyp. 11. – SPb.: LGU im. A. S. Pushkina, 2013. – Ch. I. – 324 s.
5. Toffler O. the Future of labor in the West / O. Toffler. – M. : Progress, 1986. – 642 p.
6. Burde P. Sotsiologiya sotsialnogo prostranstva [Tekst] / Per Burde, perevod s fr.; otv. red. perevoda N. A. Shmatko. – M.: In-t eksperimentalnoy sotsiologii, Spb.: Aleteyya, 2007. – 288 s. – (Seriya «Gallicinium»).
7. Glossariy. Psikhologicheskiy slovar [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.psychologies.ru/glossary/11/lichnost/>

8. Mamedov O. Ekonomika inklyuzivnoy tsivilizatsii / O. Mamedov // Terra Economicus. - 2017. - Tom 15. - № 3. - S. 6-18.
9. Inclusive Growth and Development Report 2017. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://reports.weforum.org/the-inclusive-development-index-2018/executive-summary/>
10. Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
11. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions a new skills agenda for Europe [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016DC0381>
12. Adult learning statistics [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Adult_learning_statistics
13. Nepreryvnoe obrazovanie – stimul chelovecheskogo razvitiya i faktor sotsialno-ekonomicheskikh neravenstv / Pod obshchey redaktsiey d.sots.n., k.e.n. Yu. V. Latova. M.: TsSPiM, 2014. – 433 s.
14. Proposal for a Council Decision on guidelines for the employment policies of the Member States - Part II of the Europe 2020 Integrated Guidelines {SEC(2010) 488 final} [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52010PC0193>
15. Muljavka V. Chotyry mify pro ukrajinsjku vyshhu osvitu / V. Muljavka [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://commons.com.ua/en/chotiri-mifi-pro-ukrayinsku-vishu-osvitu/>

16. Osvita protjaghom zhyttja jak chynnyk ljudsjkogho rozvytku. Analitychna zapyska [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.niss.gov.ua/articles/1865/>
17. Open Education: International Perspectives in Higher Education [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.openbookpublishers.com/product/531>